

Проблеми застосування новітніх технологій в обліку музейних предметів

З розвитком музейної справи в Україні виникає необхідність детального вивчення обліку музейних фондів та предметів. Сутність музейного обліку полягає у визначенні кількості, складу і стану в одиницях обліку музейних предметів і колекцій та відображенні вказаних пам'яток у фондово-обліковій документації музеїв для фіксування належності до певних класифікаційних груп, забезпеченні організаційної упорядкованості, можливості адресного пошуку та контролю за їх належністю і станом.

Об'єктами музейного обліку є пам'ятки – об'єкти природи, матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства. В природі та суспільстві існує чимало об'єктів і предметів, які мають наукову, художню, історичну або меморіальну цінність і через це зберігають значущість для музею. Їх прийнято називати предметами музейного значення. Для того, щоб набути статус музейного предмета, вони повинні пройти низку послідовних операцій, під час яких їх готують до тривалого зберігання та багатопланового використання.

Протягом останніх років актуального значення набуває вивчення стану комп'ютерного обліку предметів державної частини Музейного фонду України.

На сьогодні лише незначна частина музеїв – в основному це столичні і великі регіональні заклади – здійснює облік пам'яток за допомогою електронних засобів. Переважна більшість інформації досі зберігаються на паперових носіях. Це, у свою чергу, породжує ряд недоліків у роботі щодо обліку музейних предметів: унеможливорює оперативний контроль за наявністю одиниць зберігання, їхнім станом, рухом предметів та значно ускладнює інформаційний обмін у процесі підготовки виставок, каталогів, телевізійних передач тощо.

Музеї, які використовують новітні інформаційні технології, у здійсненні обліку та каталогізації предметів керуються різними підходами в описі й представленні даних. Для цього вони закуповують іноземні продукти, або розробляють власні програми.

На ринку Росії домінують три головні продукти: комерційні «КАМІС» та «НікаМузей», а також бюджетна АС «Музей» від Міністерства

культури та масових комунікацій Російської Федерації. Кожна з систем є сформованим, перевіреном на практиці продуктом.

У застосуванні новітніх технологій в організації музейного обліку та забезпечення музеїв відповідним програмним інструментарієм величезний крок вперед зроблено у Білорусії. Музейні заклади цієї країни використовують програмний пакет з автоматизації фондової роботи, реалізований засобами системи управління базами даних (СУБД) АСПД на базі DOS [5, с. 3].

Система забезпечує автоматизацію усіх основних видів фондової роботи: обліку та реєстрації музейних предметів (як основного, так і допоміжних фондів), стеження за рухом музейних цінностей, здійснення наукової інвентаризації та звірення наявності, ведення документації та звітності, оперативного пошуку та відбору даних тощо.

Музеї, що здійснюють облік пам'яток за допомогою електронних засобів, використовують при цьому програмне забезпечення «КАМІС» (Санкт-Петербург). Виробники «КАМІС» здійснюють активну і грамотну роботу з просування своєї продукції на всіх рівнях.

Комплексна автоматизована інформаційна система (КАМІС) – це сучасна музейна інформаційна система, що забезпечує вирішення широкого кола музейних завдань: облік і збереження, каталогізацію, підготовку виставок та експозицій тощо. Вона являє собою сукупність Автоматизованих робочих місць (АРМ): хранителів, наукових співробітників і працівників відділу обліку, об'єднаних в єдину систему.

У відділі обліку система КАМІС забезпечує випуск необхідного пакету облікових документів, отримання довідок і статистичної звітності. У процесі оформлення різних облікових документів береться до уваги юридичний статус музейних предметів (предмети тимчасового або основного зберігання, предмети, ті що повернуті власнику), а також їх місцезнаходження.

КАМІС – гнучка система, що дозволяє оперативно працювати з усіма видами музейних фондів: живопис, графіка, ікона, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, нумізматики, археологія, рукописи та рідкісна книга тощо.

Проте, програмне забезпечення «КАМІС» коштує дуже дорого. Вартість одного комплексу становить приблизно 10 тис. доларів США. Також потрібно враховувати ще й сервісне обслуговування, вартість якого щорічно складає від 5 до 10% від загальної вартості програми [3].

Звичайно, таке програмне забезпечення можуть дозволити собі музеї передові, головні, з найбільшими колекціями, насамперед, київські. Наприклад, у 2009 р. з міського бюджету м. Києва було виділено 400

тис грн. на закупівлю та встановлення найсучаснішої спеціалізованої комп'ютерної програми «КАМІС» з обліку та збереженню музейних цінностей. Наразі вона вже впроваджена в Музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Київському музеї російського мистецтва, Музеї історії міста Києва, Музеї гетьманства [1].

Якщо усі столичні музеї перейдуть на один з типів програмного забезпечення, логічним буде поширення цього ж програмного забезпечення серед інших музеїв. Але питання постає в тому, чи знайдуться кошти на його використання. В Україні нараховується близько 400 музеїв, разом з філіями – понад 550. До них слід додати сотні музейних закладів іншого підпорядкування, які зберігають предмети державної частини Музейного фонду. Якщо помножити кількість музеїв на вартість програмного продукту, сума одноразової сплати буде становити від 3 до 5 млн. доларів та щорічну виплату у розмірі 300-500 тис. доларів за сервісне обслуговування.

Натомість несумісне програмне забезпечення не дає змоги об'єднати відомості різних музеїв і згодом може призвести до значних інформаційних втрат і цілої низки негативних наслідків.

По-перше, ускладнить створення єдиного державного реєстру унікальних пам'яток Музейного фонду України. Використання програмних засобів, несумісних між собою й не орієнтованих на єдині загальнодержавні стандарти опису облікової інформації, може загальмувати наповнення реєстру на роки.

По-друге, якщо істотна кількість провідних музеїв перейде на використання іноземного програмного забезпечення, цілком прогнозованим є створення державного реєстру саме на основі цих продуктів і їх поширення в обов'язковому порядку серед інших музеїв для забезпечення уніфікації підготовки даних. Закупівля професійного програмного забезпечення іноземного виробництва, зокрема, російського, що за якістю на сьогодні є об'єктивно кращим, створює загрозу повної втрати цього сегменту внутрішнього ринку.

Найбільш оптимальне вирішення проблеми – створити українське програмне забезпечення. Для здійснення музейно-облікової роботи запропонувати усім музеям країни його безкоштовне використання. Відповідно його вартість повинна складати від 30 до 50 тис. доларів, що в сотні разів дешевше за іноземні аналоги.

Для практичної реалізації проекту в Україні, а саме, створення програми електронного обліку музейних предметів в Україні необхідно залучити музейних фахівців, спеціалістів з інформаційних технологій, експертів; розробити та затвердити вимоги до програмного забезпечення,

яке має використовуватися в музеях України для обліку одиниць зберігання з подальшим створенням єдиного державного реєстру; вивчити існуючі українські професійні розробки програмного забезпечення, які вже використовуються; провести серію методичних семінарів щодо практики впровадження програми в музейну роботу тощо [2].

Держава повинна забезпечити умови для якісного вирішення проблеми електронного обліку музейних предметів і створення їх реєстру.

Український центр розвитку музейної справи подав пропозиції щодо уніфікації методик електронного обліку музейних предметів, а також становлення в нашій державі ринку спеціалізованого програмного забезпечення для музейних потреб. Для цього необхідно:

По-перше, запровадити єдині стандарти обліку та опису музейних цінностей у масштабах усієї країни з виходом на створення єдиного державного реєстру.

По-друге, суттєво зменшити ціни на програмні розробки та підвищити їх якість [4].

Необхідно створити відповідні нормативно-методичні документи, в яких відобразити чіткі державні вимоги і критерії оцінювання програмного забезпечення, яке може використовуватися для музейного обліку, а також методики електронної фіксації і опису пам'яток. Вимоги і критерії повинні отримати статус державних стандартів, а методика опису – статус інструкції.

Облік музейних предметів в електронній формі ведеться у музеях відповідно до Положення про Музейний фонд України та Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Музейний фонд України» та порядку його ведення [6]. Порядок технічного захисту інформації, що зберігається в електронному вигляді, визначається Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [7].

Необхідно зауважити, що музеї України багато років чекають на досить важливий документ «Інструкцію з обліку, охорони, зберігання музейних предметів та музейних колекцій державної частини Музейного фонду України». У проєкті цього документу, зокрема, говориться, що оформлення облікової документації за допомогою автоматизованих інформаційних систем передбачає обов'язкову наявність рукописного примірника книги надходжень. Інвентарні книги і спеціальні інвентарні книги можуть заповнюватися у спосіб комп'ютерного набору за наявності рукописного примірника книги надходжень і паспорта музейного предмета (як зразок для ідентифікації і захисту інформації про предмет, виконаного у електронний спосіб). В роздрукованому вигляді

ця інформація має бути в формі тому інвентарної книги чи спеціальної інвентарної книги, ступінь захисту якої визначається інструкцією [8].

Таким чином, актуальним питанням у розвитку музейної справи в Україні є запровадження електронного обліку музейних предметів. Для цього необхідно вирішити низку проблем. Найгловніша з них це створення вітчизняного програмного забезпечення у цьому сегменті. Це стосується усіх музеїв, оскільки музейний фонд є національним багатством України і невід'ємною складовою частиною її культурної спадщини. До Музейного фонду можуть належати також пам'ятки, що перебувають за межами України та, відповідно до міжнародних договорів, підлягають поверненню. Також важливим є створення відповідної нормативно-методичної бази обліку музейних предметів в електронній формі.

Література

1. В столиці створено електронний облік музейних цінностей // Хрещатик. – 2009. – № 96 (3542). / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/3542/news/1190203585.html>. – Назва з екрану.
2. Зубенко В. Програмувати не можна облікувати // Український музей. – 2006. – № 3 (10).
3. Комплексная автоматизированная музейная информационная система КАМИС / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.artinfo.ru/eva/EVA2000M/eva-papers/200013/Loshak-R.html>. Назва з екрану.
4. Копитько О., Піоро В. Завантаження почалось... (Проекти центру розвитку музейної справи) // Український музей. – 2006. – № 5 (12).
5. Піоро В. Музейний облік у Росії та Білорусії // Український музей. – 2007. – № 3 (17).
6. Про внесення змін до Положення про Музейний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 1007. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1007-2010-%D0%BF>. – Назва з екрану.
7. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05 червня 1994 р. № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – Ст. 286.
8. Проект Інструкції з музейного обліку, зберігання та використання пам'яток державної частини музейного фонду України 25 жовтня 2007 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/category/84703>. – Назва з екрану.